ORMÁNSÁGI TŰZKÁRJELENTÉSEK A NÉPTUDOMÁNYI KUTATÁS SZOLGÁLATÁBAN (Drávacsehi, 1814.)

KISS Z. Géza

A tárgyi és szellemi források ismert sorvadása következtében alapvető változáson ment át a néptudományi kutatások forrásbázisa és metodikája. A források között növekvő szerephez jutottak a levéltárak iratai; a kérdező, megfigyelő, leíró módszerek helyett pedig az új forrásokhoz alkalmazkodó történeti megközelítést kezdik használni a kutatók.

A levéltári források gazdag palettáján most mindenek előtt a különböző vagyoni összeírásokat (hagyatéki leltárakat, végrendeleteket, örökösödési szerződéseket stb.) keresik a kutatók, hogy idő és tér koordinátái között pontosabban határozhassák meg az ember és anyagi környezete (lakótér, hajlék, berendezés, ruházat stb.) gyakran bonyolult kapcsolatrendszerét.[1]

A vagyoni összeírások sorába tartoznak a kutatók által kevéssé használt tűzkárjelentések is. Az emberek tudatában a tűzkárok tömege ellenséges pusztítás, polgárháború, esetleg egyéni bosszú nyomán keletkezett. Csak a településtörténet kutatói tudják megmondani, hogy mennyi tűz lobbant fel gyúlékony anyagok (fa, szalma, gyékény, nád), primitív tüzelőberendezések és emberi gondatlanság miatt.

Nyomozás az okok után

1814. március 21-én Győr Máté 1/4 telkes drávacsehi jobbágy udvarában, a kamra fölé épített góré belső sarkán tűz keletkezett, amely tovaterjedvén 10 jobbágycsaládnak összesen 6 089 forint 8 2/6 krajcár kárt okozott. A szolgabírói vizsgálat szerint véletlen okozta a bajt, mert „... a'Matskák, kik akkoriban bagzottak, valahogyan a'tüzet a'Szomszédjátul szőrökkel felvitték..." A szolgabírói jelentés hátoldalára írt fogalmazvány szerint Baranya megye alispánja a „... szomorú és könyörületre méltó sorsra jutottak..." számára országos gyűjtés engedélyezését kéri a helytartótanácstól.[2]

Forrásközlésünk tárgya ugyan csak a fenti tűzvész kárjegyzéke, de a forrásfajta keletkezésének bemutatásához négy további ormánsági tűzeset iratait is felhasználjuk.[3]

Hirics, 1820.

A tűz Geri Ezékiel „... vagyómos gazda Istállójának az utzára szolgáló szegeletjin jött ki, amely valami gonosz ember által kész akartva gyújtatott fel." Károsult 5 család, a kár 6 614 forint.

Drávapalkonya, 1825.

Nagy Pál József malmos gazda egy fedél alatt lévő, 12 öles istállója és pajtája (az utóbbiban 5 szekér széna, 500 kéve gyékény, 100 kéve nád) is kívülről kezdett égni a bakter jelentése szerint, s ehhez tette hozzá Mitterpacher Ignác szolgabíró a maga argumentumát: „Itt más nem hált, mint egy 12 esztendős, nem pipás gyereg (sic)..." A kár 850 forint 15 krajcár.

Kórós, 1827.

A veszedelem Szekeres Ambrus bíró házában támadt ugyan, de oka nem a feltételezhető bosszú volt, hanem egy vesszőből font öreg kémény, amelynek tapasztását nem ellenőrízték, s ezért szabadon maradt fája (kenyérsütés lévén) tüzet fogott. A gondatlanság miatt három család szenvedett 1 351 forint 48 krajcár kárt.

Drávapalkonya, 1832.

A kideritetlen okból fellobbant tűz kárvallottja a köztiszteletben álló Dömös Dániel bíró. Bíróságának utolsó napjaiban pajtával összeépített istállója kigyulladván, „... minden

[1] Bíró Friderika: Az Őrség ház- és lakáskultúrája. Szombathely, 1975. — Benda Gyula: Egy mezővárosi közösség rekonstrukciója 1700—1850 között: kérdések és lehetőségek Keszthely példáján. Rendi társdalom—polgári társadalom 1. Salgótarján, 1987. 145—153. — Gajári István: Városi tanácsi hagyatéki irategyüttesek az 1848 előtti társadalom történetének kutatásában. Rendi társadalom—polgári társadalom 2. Gyula, 1989. 59—65. — Kiss Z. Géza: Ormánsági úrbéresek lakóterének vagyonösszeírásai. Kézirat az Agrártörténeti Szemle szerkesztőségében. 1989.

[2] Baranya Megyei Levéltár (BML) Közgyűlési iratok 718/1814. Drávacsehi jelentése.

[3] A jelentések lelőhelyei: BML Közgy. ir. 1914/1820. *Hirics;* uo. Közgy. ir. 1020/1826. *Drávapalkonya*, Nagy Pál József; uo. Közgy. ir. 3297/1827. *Kórós;* uo. Közgy. ir. 2414/1832. *Drávapalkonya*, Dömös Dániel.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 35 (1990): 189—199. Pécs, Hungaria, 1991.

gazdasághoz való szerszámai hamuhodtak össze." Az istállóban égett meg 2 jó lova, 1 hasas tehene, 3 tinója, a kamrát is pótló pajtában pedig 10 kila búza — és 4 kila kukoricalisztje, 8 kila zabja stb. Kára: 635 forint.

A kár bejelentése mindegyik esetben a bíró dolga volt. Híradása nyomán szállt ki a községbe az illetékes szolgabíró, s haladéktalanul hozzá is látott a tűz okának feltárásához. Irányításával kezdett munkához az elöljáróság is, hogy felmérje a kárt. A tűz időpontját, okát, a kár, nagyságát, az esetleg szükségessé váló további intézkedéseket, valamint a károk hiteles listáját tartalmazza a szolgabíró jelentése. Az ember tárgyi környezetére éles fényt vető jelentések bekerültek a megyei közgyűlési iratok tengerébe, s ezért a tűz időpontjának à priori ismerete nélkül gyűjtésük nehézkes, megtalálásuk véletlen szerű.

Drávacsehi kárlisták

Tartalmi gazdagságával messze kiemelkedik társai közül a drávacsehi kárjegyzék. A jelentés teljes szövegének közlését azért tartjuk fontosnak, mert sok hasznos adatot kínál az ormánsági fertályos jobbágyok életkörülményeinek rekonstruálásához.

A károsultak veszteségeit tartalmazó hitelesített lista kereteit az épületek, adatait pedig a bennük elpusztult berendezési- és vagyontárgyak adták. Ez indokolja, hogy ismertetését az épületegyüttes bemutatásával kezdjük.

Az elhamvadt 10 lakóépület közül „talpra épült", „talpra fonyott", „tölfatalpra épült" 8, és csak 2 új ház fala volt „földbül verett". Szalma fedett 3, gyékény 2 házat, 1 ház teteje „gyékénnyel és zsúppal egyelest (sic)" volt, de a megmaradt 4 ház gazdái — a 19. század elején még új — zsúpozással fedték házaikat.

A 7 kamra többsége is fatalpra épült és általában gyékénnyel, 1 esetben zsúppal és 1 esetben gyékénnyel vegyes gizgazzal volt lekötve. Két kamra fölött kukoricagóré is volt, s ezek egyikénél említik, hogy oldala deszkával volt körülvéve. Akad itt olyan új ház, amelynek még nincs külön kamrája, s akad olyan is, amelynek udvarán már ott volt az új, talpas kamrához szükséges „szerszámfa", 10 forint értékben.

A leégett istálló mindegyike talpas technológiával épült, többségüket szalma fedte, méretüket az összeírók 4—5 ölesnek mondják. Kettőt közülük deszkával lepadoltak, s ezek egyikének fából voltak az oldalai is.

A drávacsehi pajtákat az elöljárók különálló épületként írják le. Többségüket 4—5 öles tölgyfatalpakra építették. Ágasok, vagy lábak tartották a szalmával borított tetőt, oldalukat pedig leginkább vesszővel fonták be.

Csak méretben különbözik tőlük a „Talpra fonyott tyúkól", a „sörtvés ól", és a hidas. Talpra épült az Ormánság keleti oldalán gyakori, deszkával fedett, udvari sütőkemence is.[4]

Az elöljárók egy esetben sem említik külön a lakóház két részét, s ezzel mintegy arra emlékeztetnek, hogy a lakótér eredetileg egyetlen helység volt. A házba lépve az is feltűnik, hogy mennyire kevés volt ezekben az otthonokban a bútor. A tűz előtt az egyik házban „felterítve" állt egy jegenyefa asztal, másutt két hosszú hátas paddal körülvett, vagy egyszerű „puhafából való asztal"-t látunk. Akad még karszék, szalmából való üléssel ellátott szék, néhány festett vagy festetlen fogas, kisebb láda, szökröny, és esetenként egy-egy ágy, vagy nyoszolya. Az ormánsági lakószoba berendezésének puritán voltát ismételten megerősíti a szakirodalom.[5]

Mindenütt emlegetik viszont a fonás-szövés eszközeit: a gerebent, a fonáshoz használt rokkát, amelyet hol „új", hol „pörgő" jelzővel látnak el, de előfordul az is, hogy az „új" jelzőt a technikai változásra utaló „német" bővítménnyel egészítik ki. „A szüvő szék lenfonalastul", „6 borda", „3 új szüvő borda" kifejezések jelzik, hogy minden háznál otthonos volt a család ruházatát — és különböző textil szükségleteit előállító szövőszék.

A rokka és szövőszék nélkülözhetetlen termelőeszköz az önellátó paraszti háztartásokban. Az árucsere lehetőségekkel fordított arányban játszott szerepük az Ormánságban a 19. század közepéig meghatározó, de a hagyományos civilizáció bukása után is találkozhatunk velük a jobbágyházak tisztaszobáiban. Szent Mihálytól (szept. 29.) Szent Pálig (jan. 25.) a rokkáé, onnan tovább Szent György napig (ápr. 24.) a szövőszéké a vezető szerep.[6]

A tűznek köszönhetjük azt is, hogy Végi Ferencné tollba mondta hagyományos szökrönyének tartalmát. A szüleitől kapott menyasszo-

[4] Az épületekhez Kiss Z. Géza: Az ormánsági települések változásai a 18—19. században. Baranyai Helytörténetírás 1987/1988. Pécs, 1988. 123—157.

[5] Vö. Lukácsy Imre: Ormánság népe. 1907. 20., és Kiss Géza: Ormányság, 1937. 35—36. — Az esetleges kimentési kísérlet reménytelen voltához BML Közgy. ir. 1810/1825. (ápr. 10.) sz. Siklós. A 109 lakóházat és több középületet megsemmisítő tűzben ropogva égtek a kerítések, gyümölcsfák, kútágasok és az utcára menekített holmik.

[6] Kiss Géza, 1937—38. — További szerepéhez Kodolányi János: Baranyai szőttesek. Pécs, 1957.

nyi ládával együtt ugyanis a tűz martaléka lett 3 gyolcs kebél, 5 asszonyi gyolcs váll, egy „selmes" előkötény, 3 pamukos kötény, 3 váll és 3 kebél finom lenvászonból, 5 durvább kender kebél és 4 kender váll, 2 új lepedő és 9 zsák.[7]

A textíliákra vonatkozó adatokból egyértelműen meg lehet állapítani, hogy tart még a fehér szín és a házivászon hegemóniája, de itt is, ott is felbukkannak már a manufaktúra ipar jobb minőségű, vagy színes anyagai. Ezekből a modern termékekből különösen nagy választék gyűlt össze Győr Mátéék eladó lányának hozományában. A ruhafélék nagyon részletes felsorolásában többek között 6 pár új gyolcs kebéllel — és vállal, 6 új, bolti előruhával (kötény), 8 új, bolti ruhával (ennek nem derült ki a rendeltetése), 2 kivarrott selyem pruszlikkal, 2 új asszonyi kisbundával, 6 selyem keszkenővel, 3 tarka keszkenővel és 2 patyolat keszkenővel találkozunk. Az új kendők, festett kötények, „selem" kendők azonban másutt is jelzik a divat kezdődő átstrukturálódását.

Ha valaki szereti a tárgyi néprajzot, ennek az egyetlen iratnak a segítségével is alapos ismereteket szerezhet a különböző tároló edényekről: boros-, ecetes-, káposztás-, lisztes-, pálinkás stb. hordókról, a gabonaféléket tartalmazó, vesszőből font kasokról, a nyugati Ormánságban puttonynak nevezett, üreges fatörzsből készült buducokról, a ritkábban előforduló deszka hombárokról, a vesszőből vagy zsúpszalmából kötött nagyméretű, tároló kosarakról, a különféle csutorákról és üvegekről, stb. Ezúttal is az teszi izgalmassá a forrás tanulmányozását, hogy itt „in situ" találjuk ezeket az edényeket, s gondos kezek azt is tudatják velünk, hogy tavaszkezdetkor mennyi volt még bennük az adott terményekből...

Nagyszerűen szolgálhatják a tűzkárjelentések a népi táplálkozás forrásainak, az egyes nyersanyagok feldolgozásának tanulmányozását is. Mind a tíz padláson találkozunk kevesebb, vagy több disznóhússal, töltelékfélével, zsiradékkal. Győr Ferencék padlásán például két disznónak szalonnája, „..,. mely is másfél mázsára (és 60 forintra) számláltathatik" — esett martalékául a tűznek, s vele együtt 6 sódar, 10 disznóláb, 2 orja, 1 disznófej, 1 oldalas, valamint 15 font háj. A megközelítően komplett felsorolást másutt kiegészíthetjük 1—2 oldalassal, 8—10 bokor kolbásszal, de a „bokor" mértékegységnek pontosabb adatát nem sikerült találnom. Itt bizonyítottnak tűnik, hogy a főzéshez zsírozónak első sorban füstölt szalonnát használtak, mert „olvasztott zsír", „olvasztott" háj csak 5—10 iccés fazekakban található. Az olvasztott zsírral rendszerint a sült tésztákat, vagy a piritóst „nemesítették" meg. Az is figyelemre méltó, hogy a padlástérben, a füstölthúsok közelében lehetett megtalálni azok elmaradhatatlan kísérőit: a 3—7 nyolcada (à 16 liter) borsónak nevezett babot, 1—2 nyolcada lencsét. Az ugyancsak füstölthússal ízesített savanyú káposztának és kukoricalisztnek lent volt a helye a konyhában, vagy a kamrában.

A tartalmi kérdések után foglalkoznunk kell még az elöljárók által megállapított becsértékkel is. Megítélésüknél gondolnunk kell az adóelengedést remélő emberek természetes értéknövelő szándékára, amelyet azonban tapasztalatunk szerint rendszerint kiegyenlít az ügyintézők tisztessége. Az utóbbi bizonyítja, hogy az itt szereplő becsárakkal találkozunk a többi vagyoni összeírásban, sőt az ismert „Kótya-vetye" lajstromok eladási rovataiban is. Ezek az árak —mutatis—mutandis — a korabeli Ormánság értékrendjét tárják elénk, s talán a részleteknél is fontosabb a vásárolt áruk és a bevezetésre kerülő új technológiák felértékelése, amely már ekkor elmarasztalja a hagyományos civilizációt.

A szakirodalomból ismert tűzkárjegyzékek közlői[8] velünk egyetértésben hangsúlyozzák, hogy a felmérések gyakori adatgazdagsága sok, hasznos segítséget adhat a paraszti — és mezővárosi társadalom rekonstruálásához.

★

A közölt forrás és a hivatkozott tűzkárjegyzékek az MTA—Soros Alapítvány támogatásával összeállított gyűjteményből származnak.

[7] A korabeli menyasszony elképzelhetetlen láda, vagy szökröny nélkül. Az ormánsági kelengyebútorhoz K. Csilléry Klára: A magyar nép bútorai. Bp. 1972. 44—45. Díszítéséhez Arnhold Nándor: Szökröny. Janus Pannonius Múzeum Adattára I. 287. — Ormánsági funkciójához és tartalmához: Kiss Géza, 1937. 36—38.

[8] Zólyomi József: Nógrád megyei paraszti kárbecslések a XVIII. sz. első feléből. Nógrádi Múzeumok Évkönyve. Balassagyarmat, 1975. 169—179. — Tóth Ferenc: A makói parasztgazdaságok ellátottsága 1781-ben. A Makói Múzeum Füzetei. 33. 1983. — Kapiller Imre: Sümegi tűzvész 1779-ben. Zalai Gyűjtemény 28. Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból 1988. 63—76.

Nagy Imre alszolgabíró jelentése a drávacsehi tűzről

Tekéntetes Nemes Vármegye!

Csehi Helységnek tíz Lakósait valóban siralmas esett érdeklett, most múltt Martius holnapnak 21-ik Napján, az mint ide kútsult kárvallasaiknak Lajstroma bővebben meg mutatja, mert Györ Máté laktársok góréjának szegletén az szomszédja fellül tetejébűl bellülrül mely az Kamarája fölött helyheztettve vala, délután egy óra tájban, hól mind az férfiak kint az mezőkön földeiket mivelték, mindenek egy óra alatt porrá égettettek; Ezen égésnek eredetirül noha minden igyekezettel rajta voltam, hogy ki tanulhatnám miképpen esett légyen az emlétett gazdának házánál lévő ki gyulladás, de semmiképpen annak valóságára nem jöhettem, hanem mind az házi Tselédjeitül ki vehettem, az Gazda Aszony az nap kenyeret sütöt, és mint egy tíz óra tájban azt az Kamarába bé vitte Leányaval együtt, annak szegletében álló Lisztes hordó tetejére lefödve fel tete, melyet ugyan mind az Gazda Aszony előttem vallotta elöbb hogy se bé vitte volna szokás szerint az kenyereket megmosdatta; igaz az is, hogy az Leánya az Góréban dél előtt fent vala fehér ruháért, de az is egyenessen mint állétjak az szobábul hól gombolétott, ment ki, és előbb ottan volt mindsem az kenyeret bé vitték volna, az nap pedig az tüzhelyén tűz sem volt, az is való, hogy az Gazda regveli 8. Órától fogva egész azon szerentsétlen óráig mindétig trágyát az földeire két fiaival együtt hordott és tsak alig hogy haza jövének az ökröket és Lovakat bé kötötték, egy fertál óra múlva egyszerre kigyulladott az tüz és az egész Kamarája tüzben lett, mely tüzet ugyan senki nem tudja hogyan eshetett, hanem azt vélik, hogy a Matskák kik akkorban bagzottak, valahogyan az tüzet szomszédjától szörökkel fel vitték volna, és azok által okoztatott volna az tüz.

Siklóson 26-ig Martiusban 1814-ben.

Tettes Nemes Vármegyének

alázatos Szolgája
Nagy Imre All Szolga Biró

Öszve Irása

Azon Csehi helység Lakosainak kárvallasok, melyek az tűz által most folyó Martius holnapnak 21-ik Napján 1814-ben meg emesztettek.

Végi Mátének 1/4 Sessios gazdának kárvallásai	*Becsültetett f*	*kr*
1. Háza talpakra épült, szalmával lefödve, mely az Elöjároktul meg böcsültetett	*140*	—
Annak padlásán négy mérő szemes kukoricza à 3 f	*12*	—
Zab öt mérő à 1 f 50 kr	*7*	*50*
2. Kamarája talpakra gyékénnyel lekötve	*20*	—
Ebben 8. font Kender	*2*	*20*
Borsója 5 nyolcada à 2 f	*10*	—
Lencséje 1 nyolczada	*1*	*50*
Egy új Roka	*3*	—
Hat font Lenn	*1*	*80*
Öt üres Zsákok	*5*	—
Egy Lepedő	*1*	*50*
Hat pár fehér ruha	*12*	—
Hát kendők	*3*	—
Három abrosztok	*3*	—
3. Istálló, melynek az oldalai deszkákkal és bellölis meg padolva szalmával lefödve	*40*	—
4. Pajtája szalmával lefödve újdonon új	*40*	—
Ebben szénnája fél szekérel való	*5*	—
Summája	*307*	*50*

Nagy Végi Josefnek 1/4 gazdának kárvallásai		
1. Háza talpakra épült gyékénnyel megkötve becsültetett	*200*	—
Ebben három páskos párnái	*6*	—
Len fonál két darabok	*1*	*50*
Len Czernája egy funt	*2*	—
Egy szürő szita	—	*50*
Egy pár viselt férfi csizma	*2*	—
Egy férfi gyermeknek Unge	*1*	—
A ház padlásán 8 mérő szemes kukoricza	*24*	—
Kender mag 3 nyolczada	*6*	—
Len mag más fél nyolczada	*4*	*50*
Hat füstölt disznó oldalas	*12*	—
Tíz bokor kolbász	*5*	—
Egy diszno Órja	*1*	—
Egy diszno Sodér	—	*50*
Egy Párló nagy Tekenyő	*2*	—
Harmincz Lud Tojások	*1*	*50*
Három nyolczada Borsó	*6*	—
Fazekak és Tálak 30 darabok	*10*	—
Két lóra való fék és hám egész készülettel	*15*	—
Három nyolczada Zab	*2*	—
Egy kis Bokrács	*3*	—
Egy kis Serpenyő	—	*50*
2. Kamara talpra épült, fölötte Góré gyékényel le kötve	*50*	—
Ebben 3 pár Aszonyi uj csizmák	*12*	—
Ismét 3 pár avét csizmák	*3*	—

	Becsültetett f	kr
Egy kila Buza liszt	8	—
Egy nyolczada rozs liszt	—	70
Egy zsák	—	70
Egy 3 akós lisztes hordó	3	—
Két paraztos tejes ládák	2	—
abban apró csöppü fehérruhák	2	—
Egy 7 iczés vasas boros Kondér	4	—
Egy új két iczés Csutora	1	—
Hat gombolág csöppü kender fonál	6	—
Két gombolag kender fonál	2	—
Három nyolczada Borsó	6	—
Egy új vasas Rosta	3	—
Három új vasas Szapuk	4	—
Egy fa Rosta	—	40
Egy kötény	—	40
Két uj pörgő Roka	4	—
Ismét egy avét Roka	1	—
Egy 20 kilás Kas allol deszkás	10	—
abban 3 kila tiszta Buza	24	—
Három kila Zab	9	—
Egy Taliga Ekéstül	6	—
3. *Egy Pajta mostan készült új deszkakkal az oldalai, és a teteje szalmával lefödve vala*	70	—
Egy hoszú szekérre való két oldalak két szál deszkákkal	6	—
Egy szeker Rud Tengellel együtt mint ujak	3	—
Egy Istállóra való két tölfa gerendák és 10 szalu jegenye fák két szál varró töjfák öszvessen	9	—
Egy Szány	4	—
Egy Nagy Lugzó Tekenyő újdonan új	2	—
Egy párló Sajtár	1	—
Egy három akós boros hordó	3	—
Egy talpra fonyott tyuk óll	1	50
Egy sörtvés óll	2	—
4. *Istálló szalmával le födve*	6	—
Két rudazó uj Kötelek maga kenderébül	3	—
Egy Szekér Széna	10	—
Summa	588	70

Végi Ferencz 1/4 gazdának kárvallása

1. *Háza mely talpakra gyékényel és zsuppal egyelest lekötve volt*	200	—
annak padlásán négy szalonnák	40	—
Négy disznó oldalasok	8	—
Négy sódérok	2	—
Nyolcz disznó láb	2	—
Harmad fél Órja	2	50
Két disznó fej	1	—
Tiz bokor Kolbász	5	—
Tizenkét font Háj	4	20
3 Mérő szemes Kukoricza	9	—
7 Nyolczada Borsó	14	—
Másfél nyolczada Lencse	2	25
Másfél nyolczada Kendermag	3	—
Másfél nyolczada Lenmag	7	50
Egy Szökrény	1	50
abban 3 gyólts Kebél	7	80
Aszonyi gyólts válok öt darabak	10	—
Egy selmes előkötény	3	—
Ismét 3 pamukos köténytek	6	—
3 Vál lenvászonbul	6	—
3 Kebel lenvászonbul	9	—
Kender kebel három	6	—
Kender Vál kettő	2	—
Ismét kender kebel kettő	3	—
Kender vál kettő	2	—
Lepedők ujjak kettő	4	—
Zsákok kilencz darabok	6	75
Kendők 8 darabok	4	—
Egy Vánkos tollastul	2	—
Egy pár uj Aszonyi Csizma	4	—
Egy uj pörgő Roka	3	—
Egy Kas három kilás	1	50
Egy Borsós Kas	1	—
Egy lisztes edény öt akós hordó	2	50
Két gombolag kender fonál	2	—
Egy nyolczadás Szapu	1	—
ebben 12 Lud tojás	—	60
Hét kenyér szakasztó kosarak	—	45
Egy Réz Bokrács ujdonan uj	6	—
Egy Serpenyő	2	—
Ismét kissebb Serpenyő	1	—
Egy hét akós hordó	7	—
Egy uj tölfa Csöbör	1	—
Egy Sajtár	—	50
Egy vas abréncsos Vödör	—	60
Két lisztes edény Dudu	4	—
Tiz akós lisztes hordó	5	—
Ebben egy kila rozs liszt	6	—
Két nyolczada Buza liszt	2	—
Két nyolczada Rozs liszt	1	40
2. *Istálló talpakra ujdonan uj, szalmával lefödve*	50	—
abban 14 Kilás Buzás Kas	7	—
Tiszta Buza 4 Kila	32	—
3 Mérő Zab	4	50
3. *Pajta Ágosokra szalmával lefödve*	50	—
abban egy vasas szekere	60	—
Ismét egy vasatlan szekere	20	—
Egy eke Taligástul együtt	12	—
Egy szekér széna	10	—
Egy kamarára való fa Szerszámok	10	—
Egy kemenczése teteje puhafa deszkákkal lefödve	6	—

	Becsültetett f	kr
Egy uj rakás négy szekerrel való tölfa palánkok	4	—
Egy sörtvélyes oly	2	—
Egy Tyuk Óly	2	—
Summaja	695	55

Végi Josefnek 1/4 fertalyos gazdának kárai

1. *Háza talpakra épült gyékényel lekötve*	240	—
abban 3 nyoszolák	6	—
Egy jegenyfa asztal fel terétve	8	—
Négy tányér tartó fogasok	4	—
azoban 20 cserép edenyek	4	—
Két pintes flaskók	1	—
Négy iczés flaskók	1	40
Három meszölös	—	45
Egy nagy fejsze	3	—
Egy szekercze	1	—
Egy nagy sasló fúró	3	—
Két nagy közönséges fúrók	1	—
Két kisebb fúrók	—	70
Két szijó Kés	2	—
Egy hajó ásó kapa	2	—
Egy Szalu	1	25
Egy szüö szék	4	—
Egy pár új Bocskor	1	—
Bocskornak való folt	—	35
Egy avétt szür dolmány	1	50
Egy téli posztó uj sapka	1	50
Egy pár Aszonyi viselt csizma	1	25
Egy uj Szita	1	—
Egy pár gyermeknek való csizma	1	—
Egy selmes kendő	1	—
Három lenvászonbul keszkenyők	—	60
Három gombolag len fonál	3	—
Két tserép Tepszik	—	70
Konyhában egy öt akos hordó	2	50
abban 3 mérő tiszta buza liszt	12	—
Két akós kaposztás hordó	1	50
ebben egy akó Kaposzta	2	—
Egy Buduczban 3 mérő Kukoricza liszt	9	—
Egy uj 5 Kilás kas	2	—
abban két kila zabbal, kukoriczával öszve kevert Korpa	8	—
Egy 10 Kilás Kas	4	—
abban 8 Kila zab	24	—
Egy 14 Kilás Kas	4	—
abban 8 Kila tiszta buza	64	—
Két rudazó Kötelek	3	—
Négy zsoltáros könyvek	8	—
Két réz Bokracsok	12	—
Egy vaslabosos Serpenyő	3	—
Egy labatlan kicsin Serpenyő	1	—
Egy kissebb Serpenyő	—	30
Három vasas uj Szapuk	3	—
Padláson egy darab szalonna 10 fontra való	4	—
Egy fazékban háj 6 font	2	40
Két diszno oldalas	4	—
Egy pár Sodér	1	—
Hat diszno láb	1	50
Tizenkét bokor kolbász	6	—
Egy fazékban olvasztott zsír 9 icze	5	40
Egy disznó fej egy kis darab órjával	1	50
Három hoszára való csöppü fonál	10	—
Nyolcz uj Zsákok	8	—
Hat font eresztett Lenn	6	—
Négy font eresztett Kender	2	—
Két Gerebeny	6	—
Hat Borda	3	—
Egy uj Lepedő	2	—
Egy avét Lepedő	1	—
Egy pörgő Roka uj	5	—
Négy Kila szemes kukoricza	24	—
Öt nyoczada Borsó	10	—
2. *Egy Kamara talpra csinált, teteje zsuppal fel verve*	12	—
abban egy köszörü keö	2	—
3. *Istálló talpakra ujdonan uj, szalmával lefödve*	60	—
abban 15 darab nyárfábul való uj deszkák	11	25
Egy 6 akos uj hordó	6	—
Egy 4 akos közönséges hordó	3	—
Egy kis uj halász háló	8	—
Egy sörtvés Hidas	12	—
Egy uj Csonyak	8	—
Egy Szány	3	—
Egy talpra tsinált Tyuk ól	4	—
Egy Pajtára való új szerszám	30	—
Egy alma fája	5	—
Egy körtvély fája	6	—
Egy nagy dió fája	8	—
Egy Lud tojásan meg égett	—	50
Huszon nyólcz Lud tojás	1	40
Kékre föstött czérna	3	—
Két Kondérok	4	—
Egy okás Csutora	1	50
Öt szalmas Székek	3	—
Egy viselt puska	6	—
Öt apró Tekenyök	2	—
Öt font dohány	1	—
Egy sütö Kemencze talpra épült deszkakkal béfödve	6	—
Egy közönséges parag szekér széna	10	—
Egy szekerrel kevert sarjú zab szalmával	5	—
Summája	783	45

Kováts Jánosnak 1/4 fertályos gazdának

	Becsültetett f	kr
1. *Háza ujonnan verett falakra szalmával lefödve*	200	—
abban hat darab csöppü fonal	6	—
Két nyolczada Borsó	4	—
Tizenkét funt minden féle vasak	3	60
Egy Gerebeny	3	—
Egy Hombár	20	—
Egy párló Sajtár	2	—
Egy nagy párló tekenyő	3	—
Egy nyolczada szemes kukoricza	—	75
Három uj süvö Bordák	1	50
Egy fazékal 6 font háj	2	10
Egy darab szalonna 50 fontra való	15	—
2. *Istálló Agosokra talpakra épült szalmával lefödve*	30	—
abban 3 mazso széna	6	—
3. *Egy Pajta labokra szalmával lefödve*	40	—
Egy Szány	4	—
Két kocsi kerekek	3	—
Pallánkok egy határban	6	—
Egy körtvél fája	12	—
Egy divó fája	4	—
Három nagy szilva fai	1	50
Egy nagy alma fája	5	—
22 darab Leczeknek való fái	5	50
Summája	377	95

Györ Máténak 1/4 fertályos gazdának kárai

1. *Háza talpakra fonyott, szalmával le födve böcsültetett*	180	—
3 Tollas új párna	30	—
2 Párna paskóval töltve avéttak	10	—
Öt Lepedők kender vászonból fél viseltek	7	50
Hat négy nyüstös vánkos héj	15	—
Két pár új gyólts Kebel és Váll	13	50
Három pár Len új Kebel és Vál	9	—
14 pár viselt Kender vaszon Kebel és Váll	28	—
Ismét négy pár uj Gyólts Kebel és Váll	27	—
Hat uj bólti előruha	24	—
8 uj bólti ruhák	32	—
Két ki varrot selyem pruszlik ujak	6	—
Két Aszonyi kiss Bundák ujjak	6	—
Két férfi ujjas Bundák	7	60
Hat selyem keszkenyők	12	—
Három tarka keszkenyők	3	—
Két patyolat keszkenyők	1	50
13 pár férfi fehér ruhák	39	—
3 fél viselt szür kankó	9	—
Egy uj és két viselt kalapok (avitt)	3	—
Egy avét Téli Süveg	—	75
Három bolti vánkos czihák ujak	3	75
12 új négy nyüstös Zsákok	12	—
Hét viselt Kender Abrosztok	6	—
Tiz kendők kender vászonbul	5	—
Egy szüvö szék Len fonalastul együtt, mely öt hossza fonálbul 85 réfet tészen réfei à 40 krajczár	34	—
Ismét hat hosszára való Lenfonál 102 réfre számlalva	40	50
Hét hoszára valo csöppü fonál tészen 119 réfet à 20 krajczár	23	80
Két uj német Rokák	3	—
5/8 Borsó mereje à 8 f	10	—
Három pár Aszonyi félviselt csizmák	6	—
Két pár uj férfi csizmák	8	—
Két pár avétt férfi csizmák	4	—
Három pár bör Kesztyük	3	—
Egy férfi nagy uj Bunda	7	—
Két festett Fogasak	3	—
Egy puha asztal, és két puha fabul való padok	4	—
Négy Csutorák és egy Konder	8	—
Három hoszu avitt szürök	6	—
Egy uj szita és egy avitt	1	50
Egy vas Gerebeny	3	—
Két párló nagy Tekenyők	4	—
Egy sütő Tekenyő	2	—
Három parló Sajtárak	6	—
12 darab apró Tekenyők	2	40
5 Szapuk és 14 szolma Kosárak	2	—
Házban lévő Tálok, Tányérok, Fazekak	10	—
Két réz bokracsok 7 fontosak	10	50
Három vas Serpenyők	2	—
Egy 14 akós lisztes hordó, akója à 50 kr	7	—
Egy 20 és egy 14 Kilás Kasok	11	—
Négy fél Kila Búza liszt	36	—
Egy Kila Kukoricza Liszt	6	—
Egy Kila szemes Kukoricza	6	—
Négy Kila Zab à f 3	12	—
Öt nyolczada Borsó meröje à 8 f	5	—
Négy Zsodér és egy oldalas	2	—
Öt font háj à 35 kr	1	75
2. *Kamara deszkakkal körül vett, melynek tetején Goré volt gyékénnyel és giz gazzal le födve*	15	—
3. *Istálló talpakra és deszkákkal ki padalva, melynek teteje szalmával le födve vala*	40	—
Tíz darab marha kötelek	7	—
9 Ölyes széna hordó kötél	2	—
4. *Hat agosokon alló Pajta szalmával le födve*	30	—
Két szán ökör és ló után valók	8	—

	Becsültetett f	kr
Egy fakó szekér egész készülettel	15	—
Egy hoszu Lajtorja	1	—
50 darab Lud tojás	2	50
Kocsi és Szekér Saraglák és a Borona	3	—
Két nagy Fejszék	3	—
Két Balták 2 Furok és Visök	2	—
Két Kaszák és egy Furész	2	25
Egy Hajó Kapa, egy szijó Kés	2	—
Egy szekér parag Széna	10	—
Egy 3 akós kaposztás hordó kaposztával együtt	3	50
Két Járom	2	—
Summája	929	60

Györ Ferencznek 1/4 Gazdának kárvallása

1. Háza fatalpakra épült, és zsuppal lekötött vala	200	—
2. Egy Kamara talpra tsinált és zsuppal lekötve	40	—
3. Egy Istálló talpakra és zsuppal lekötve 5 öles	60	—
4. Egy hét tölfa agosokra épült, szalmával födött Pajta	50	—
5. Egy sörtvés oly sorompos és pados	4	—
6. Egy Tyuk oly mely talpakra épétetett	2	—
Egy ökör, és egy Ló szán	8	—
Egy 16 Kilás fonyott Kas	5	—
Ismét egy 10 Kilás Kas	4	—
15 akora való Lisztes hordók à 50 kr	7	50
Egy akóra való pálinkás hordó és fél akós boros hordó uj	4	50
Ismét egy 8 akós lisztes hordó	4	—
Két Kilás Kas	1	50
Két lóra valo Hám fék és háti börrel együtt	20	—
Két Lugzó Tekenyők és két sütő Tekenyők	8	25
Egy szüvö Szék 30 réfre való kender fonálylal együtt	13	—
Öt hoszára való Len fonál, két hoszára való kender fonál melybül lett volna 105 réf vászona à 50 kr	52	50
Három hosza csöppü fonál 45 réfre böcsültetett à 20 kr	9	—
19 Zsákok à 1 forint	19	—
Három tollas párnák fosztatlan tollal	30	—
Két uj Lepedök	4	—
Egy Pakrócz	1	—
Három abrosztok, két uj kendőkkel	4	—
Öt pár Aszonyi fehér ruhák, és 2 fehér kötény kenderbül valók, ugy egy pár férfi fehér ruhák	21	50

	Becsültetett f	kr
Két pár Aszonyi uj csizmák	6	—
Két Aszonyi ujatlan kis Bundák	4	—
Két festet kék kötény	3	—
Négy pörgö Rokák	12	—
Házban lévő két Fogasok	4	—
12 Tányérok feherek, és egy nagy Tál	2	70
Öt fehér iczés Korsók	1	25
Hat iczés üvegek	1	80
Két hoszu hátos asztalok, melyettek lévő padok	6	—
Egy puha fábul való asztal	4	—
Egy hoszu fenyőfa pad, és 5 Kar székek	6	—
Egy 7 iczés vasas Kondér	5	—
Egy Pintes Csutora	1	—
Egy 10 fontos Réz Bográcz	15	—
Három vas Serpenyők	3	—
Két nagy Fejszék, 2 Szekerczek, 2 Balták	6	—
Három széles Kapák, egy veremlő Kapával	3	—
Három Sarlók, és két Kaszák	3	—
Kasza üttö kalapátsol együtt két kü	1	50
Két disznónak szalonnájak mely is másfél mázsára számláltathatik, böcsültetett	60	—
Hat Sódér, tiz disznó láb, két órja, egy fej, egy oldalas	11	—
Tizenöt funt háj à 35 kr	5	25
Egy mérő Borsó	8	—
Négy nyolczada Kender Mag	8	—
Öt Kila szemes kukoricza à 6 f	30	—
Öt kila tiszta Buza	40	—
Hat Kila Zab	18	—
Három mérő kukoricza Liszt	9	—
Három Kila Búza Liszt	24	—
Két uj kerekek, és két furók, 2 visük	5	—
Egy hoszu szijo Kés	—	90
8 Fözö fazekak és öt Tálok	2	20
Két Bádog gyertya tartók	—	60
Két Járom minden készülettel	2	—
Egy hoszu mosó szék, és két szekér saráglak	1	—
Két nagy eczetes korsók eczettel	1	40
Két ivó Korsok	—	30
Hat Tyukok	1	50
Só négy forint ára	4	—
Egy 3 akós káposztás hordó	1	50
Egy akóra való káposzta	2	—
Egy vas Gerebeny	2	—
Két vasas Szapuk	2	—
Két fa Rosták	1	20
Egy uj Szita	1	—
Egy szürö Szita	—	40
Öt mázsára való Széna	10	—
Summája	913	25

	Becsültetett f	kr
Révész Dávidnak 1/4 Sessioban lévő Gazdának		
1. *Háza tölfa talpakra zsuppal kötve*		
7 öles böcsültetett	250	—
abban egy asztal mellette lévő hátos padokkal	5	—
Három föstött fogasok	3	—
11 Fehér iczés poharak	2	20
10 Cserép Tányérak	1	—
12 Tálok és 9 Fazekak	4	—
Egy páskos Párna	5	—
Négy viselt Lepedők	4	—
60 réf csöppü Vászony réfe à 25 kr	15	—
Öt oka eresztetlen Kender okája à 40 kr	2	—
Öt oka eresztetlen Lenn okája à 50 kr	2	50
16 Gombolag Kender fonál	16	—
Egy Aszonyi fél viselt kis Bunda	1	—
Három Kar székek	1	—
16 disznó Lábok	4	—
Egy Órja	1	25
Fél Szalonna 40 fontra való à 30 kr	12	—
30 font Haj à kr 35	10	50
Négy icze zsir iczéje à 43 2/6 kr	1 f 73	2/6 kr
Két nagy Párló uj Tekenyők, kettö avittak	12	—
Egy vas Gerebeny	2	—
Egy uj szüvö Szék	4	—
Három veszöbül kötött nagy Kosarak	1	50
Zsuppal kötött két nagy Kosarak	—	60
Egy Életes Láda	—	75
Egy Kas 8 Kilára való	2	—
Négy Buducz 8 Kilásak	2	50
Egy öt akós hordó	5	—
Három akós káposztás hordó és benne 1 akó káposzta	2	50
Csöbör egy akós tölfábul ujdonon uj	1	—
2. *Istálló zsuppal kötve öt öles talpakra épettetett*	50	—
20 szál Tölfa deszkák másfél ölesek	10	—
Négy viselt fakó kerekek	3	—
Egy Eke Taligástul együtt	10	—
Egy pár uj taliga kerekek	2	—
3. *Pajta négy ágoson talpakra deszkakkal körül vett négy öles szolmával le födve*	60	—
Egy ökör és egy ló Szány	8	—
Egy 14 Kilára való uj Hombár	14	—
Egy uj szekér rud	2	—
Egy pár uj lugzó Szapu	2	—
Egy pár sütő Tekenyő	1	50
Négy apró Tekenyők	1	—
Egy tölfa Kaliczka	15	—
Két Kila Buza Liszt	16	—
Két Kila kukoricza liszt	12	—
Két Kila Búza	24	—
1 Mérő Rozs	3	—
5 Kila Zab	7	50
2 Kila Szemes Kukoricza	12	—
Fél szekér Széna	5	—
Summája	573 f 3	2/6 kr

	Becsültetett f	kr
Kis Révész Jánosnak 1/4 gazdának sérelme		
1. *Haza földbül vertt zsuppal kötve böcsültetett*	205	—
Egy 6 Kilás Kas	2	—
Egy Mérő tiszta Búza Liszt	4	—
Két kerék Tekenyők	1	50
Egy 6 okás Szapu	—	75
Egy nagy Bunda	8	—
Három Kila szemes Kukoricza	18	—
Egy nyolczada Borsó	2	—
Négy uj Zsákok	3	—
8 Tálok, 7 Fazekak, 6 Tányérok	3	—
Két akos Kaposztás hordó, egy akó káposztával	4	—
Egy uj vödör	1	—
2. *Egy 4 öles Istáló tölfa Talpakra zsuppal és gyékénnyel le kötve*	50	—
Párló Sajtár nagy Tekenyővel együtt	5	—
Egy vizen járó Hajó	4	—
3. *Kamarája tölfa talpakra zsuppal lekötve*	40	—
Egy kis harang és egy ló vakaró	1	—
4. *Pajta hat tölfa ágosokra szalmával födöt öt öles*	50	—
Egy jó szekér Széna	10	—
Tiz szál tölfa deszkák másfél ölesek	5	—
Egy 6 akós boros hordó	6	—
Egy marha Bőr	6	—
5. *Egy sörtvés hizlaló Kaliczka Tölfábul*	20	—
Egy rekesztett tyuk ól	1	—
Ludak ola	1	—
Három funt eresztett Len	2	25
Egy életes 8 Kilás Hombár	8	—
Summája	461	50

Végi Abrisnak 1/4 Sessios gazdának sérelme		
1. *Háza talpakra zsuppal le kötve 6 öles*	210	—
abban 25 font hája	8	75
Egy nyolczada Lencse	1	50
Két nyolczada Borsó	4	—
Két mérő Kukoricza Szemül	6	—

	Becsültetett f	kr
6 pár férfiu fehér ruhák	*12*	—
Husz darab fazekak és 5 Tálak	*5*	*25*
Hat darab fa Tányérok à 15 kr	—	*90*
Öt darab Cserép Tányérok	—	*50*
Hat Zsákok	*6*	—
Két Kila Zab	*6*	—
Tiz bokor Kolbász à 50 kr	*5*	—
Két Kendők	*1*	—
Két uj Abrosztok	*3*	—
Egy fazék zsir öt iczére való	*3*	—
2. Istálló talpakra szalmával lefödve 4 öles	*40*	—
abban lévő ki faragott uj füzfa deszkák 30 darabok	*10*	—
Tiz mázsa Széna	*20*	—
3. Pajta ágosokra felállétva, szalmával lefödve 5 öles	*40*	—
abban 8 szekér kerekek	*12*	—
Egy Eke	*2*	—
Egy járom uj, és egy avét	*1*	—
Egy barona	—	*50*
Széna hordó Rudak 3	*1*	—
Két uj hoszu szekér oldalak deszkástul	*6*	—
Fél Kila kukoricza Liszt Kasostul együtt	*6*	*50*
Egy Tálos	*1*	—
Egy Lugzó uj Kéreg	*2*	—
Egy fürész, 2 Kapák, 3 Furók, egy szijó Kés	*5*	—
Egy ökör nagy harang, és 2 kisebbek	*3*	—
6 gombolag kender fonál	*6*	—
Két szita, két Rosta	*2*	—
Három Szapuk, ketteje vasas	*3*	—
Négy mosdó Tekenyők	*1*	—
14 kenyér szakasztó szalma kosarak	*1*	*40*
4 mosogató Tekenyők	*1*	*50*
Három Tyukok	—	*75*
Egy tölfa Kaliczka	*20*	—
Summája	*458*	*55*

Recapitulatio

	Sérelme f	kr
1. Végi Mátének	*307*	*50*
2. Nagy Végi Josefnek	*588*	*70*
3. Végi Ferencznek	*695*	*55*
4. Végi Josefnek	*783*	*45*
5. Kováts Jánosnak	*377*	*95*
6. Györ Mátének	*929*	*60*
7. Györ Ferencznek	*913*	*25*
8. Révész Dávidnak	*573*	*3 2/6*
9. Kis Révész Jánosnak	*461*	*50*
10. Végi Abrisnak	*458*	*55*
Summája öszvessen:	*6089*	*8 2/6*

Csehi 26-ik Martii 1814.

Nagy Imre All Szolga Bíró

Szómagyarázat

Buduc = Üreges fatörzs, puttonynak is nevezik. Ormánysági Szótár, Kiss Géza hagyatékából szerk. Keresztes Kálmán. 1952. 56.

dudu = Üreges fából készített liszt, vagy termény tárolására szolgáló edény.

életes = Fedéllel ellátott, lisztes láda.

kaliczka = Hasított tölgydeszkából készített sertés hizlaló. Gyakran lepadolták és elő rekesztést (sorompót) készítettek.

kankó = Szűrposztóból készített kabát. Néprajzi Lexikon 3. 1980. 27.

kas = Vesszőből kötött, nagyobb edény szemes gabona tárolására. Néprajzi Lexikon. 2. 1979. 255. Gabonakas.

Kebél, bikla = Féllábszárig érő, bő, fehér szoknya. Ormánysági Szótár, 1952. 40. Bikla.

kéreg, kéregedény, kászu = Fenekes kéregedény liszt és gabona tartására.

Kila = Régi súlymérték, = 96 kg. Ormánysági Szótár, 1952. 303.

meszölös = 0,42 literes edény, üveg.

oka = 1,5 kilogramnak, vagy 1,5 liternek megfelelő régi súly, vagy űrmérték.

páskó, báskó, bárka = A gyékénysás buzogányának pihéje, amellyel dunnát, vánkost töltöttek. Ormánysági Szótár, 1952. 30. Bárka.

szapu = Régi űrmérték szemestermény mérésére. Néprajzi Lexikon. 4. 1981. 557.

Brandschadenmeldungen im Dienste der volkskundlichen Forschung

Géza Z. KISS

Die wüstenden Kriege unseres Zeitalters, die Auflösung der traditionellen Zivilisation und der natürlichen Gemeinschaftsbindungen (Blutsverwandschaften und Nachbarschaften) spornen die Forscher des Volkslebens zum Suchen nach neuen Quellen an. Anstatt einer Sammelreise boten sich diesmal in Archiven und Museen solche Dokumente an, die zur Zeit der Geschehnisse die komplizierte Beziehung des Menschen zu seiner Umgebung festhielten.

Unter den heutzutage sehr gesuchten Nachlassinventaren und Erbschaftsverträgen liegen die schwerer auffindbaren offiziellen Brandschadenmeldungen verborgen. Ein hervorragedes Stück meiner, die Ormánság betreffenden Sammlung ist das hier veröffentlichte 1814 datierte Schreiben aus Drávacsehi. Seine Blätter durchforschend können wir die Wohn- und Wirtschaftsgebäuden, Einrichtungsgegenstände, Web- und Spinninstrumente studieren und sogar das allmähliche Farbigwerden und den Stoffwechsel der früher immer weissen Kleidungsstücke der Tracht verfolgen. Wir erhalten eingehende Kenntnisse über die Rohstoffe und Lagergefässe, über Lagerungs- und Konservierungsmethoden der Fleischgerichte, d. h. über die Umstände der volkstümlichen Ernährung. Die Quelle bewahrt für uns mit der Kraft der Schriftlichkeit die originalen Farben und Würze, also den Reichtum des Lebens einer verkommenen ethnischen Gruppe.